

d'una poesia anònima, rica en formes i contingut, distribuïda a través dels pasquins i de l'oralitat —Miralles també assenyala que alguna de les peces està pensada per ser llegida en públic—, que possiblement no hauria sortit dels arxius i que, en una època de conflicte polític i d'opinió relativament anònima a través de les xarxes, ens relliga amb la tradició.

Aquesta antologia és valuosa i útil en si mateixa, però també per com evidencia que és possible fer bones edicions —Eulàlia Miralles i Pep Valsalobre ja es van encarregar de l'edició d'*Els poemes de Lepant*, de Joan Pujol, en aquesta mateixa col·lecció—, atractives i a preu raonable d'autors que han de tornar a esdevenir clàssics i amb els quals els lectors i els creadors actuals han de poder dialogar. Cal esperar que la feina que duu a terme Barcino en la recuperació de clàssics catalans portarà a bon port els textos dels grans poetes de la modernitat i que els podrem llegir amb la mica de normalitat que permeti l'estat d'excepció permanent.

GERARD CISNEROS CECCHINI – *Universitat de Barcelona*
gcisneros@lalectora.cat

Jacint VERDAGUER

Primavera

Dins *Jacint Verdaguer. Obra Completa*, a cura de M. Àngels Verdaguer, Ricard Torrents i Ramon Pinyol.

Folgueroles: Verdaguer Edicions - Societat Verdaguer, 2021, 304 p.

Angoixa de l'eterna primavera

«No és de descartar [...] que, sortida de l'ocultament o de l'extraviació, un dia aparegui la versió final de *La Pomerola*», deixava escrit Ricard Torrents (a *Verdaguer. Estudis i aproximacions*, 1995, p. 375) en exhumar el poema verdaguerià a partir del manuscrit 368 de la Biblioteca de Catalunya. Anys després, M. Àngels Verdaguer localitzava a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona un altre manuscrit del mateix poema, ara intítulat *Primavera*, en un estat més avançat de redacció. I vet aquí que el dia que

Torrents advertia de no descartar arribava finalment l'estiu de 2019, quan Ramon Pinyol identificava al fons Francesc Matheu de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona l'ahlògraf que va ser lliurat al consistori dels Jocs Florals de 1896.

La descoberta de Pinyol ha dut a aquest nou lliurament del poema, que substitueix el que oferia el 2013 la mateixa col·lecció (*l'Obra Completa* de Verdaguer en edició crítica, de la mà de la Societat Verdaguer), aleshores a cura de Ricard Torrents i de M. Àngels Verdaguer. Afegit ara Pinyol a l'equip curador, la nova edició presenta un text sense variacions substancials respecte del que ja coneixíem. La de més gruix afecta tot just el títol: si el dubte prudent feia que el 2013 els curadors optessin pel doble *La Pomerola. Primavera*, ara la vista del document imposa, conclusivament, *Primavera*. No és detall menor aquesta opció final de l'èmfasi en la metàfora de la vida restaurada (subsumint-s'hi, també, la llei implacable de relleus que governa la creació i la vida literàries), de l'èmfasi en la perdurabilitat de la poesia (de la confiança en el cant de «l'eterna primavera al començar», *Conclusió* [VI], v. 32) abans que en l'experiència del dolor del poeta, que tan intensament hi és referida.

Com el Wordsworth de *The Prelude*, Verdaguer assajava a *Primavera* un poema llarg autoreferent que expliqués «senzillament / la història d'un poeta» (*The Prelude*, IV). La del poeta Verdaguer, però, en plena *saison en enfer*, no podia sinó ser explicada des d'una experiència de la desmesura, del dolor i de l'excés, les del seu infern particular, que es projecta en un punyent discurs sobre el límit (sobre el límit en clau personal, sobre el límit en clau literària): és el gest tot *modern* del *vell trobador* que penja l'arpa, talment el «Je ne sais plus parler!» d'*Une saison en enfer* («Par quel crime, par quelle erreur, ai-je mérité ma faiblesse actuelle?»), hom hi llegeix unes ratlles abans; «Il faut être absolument moderne», hom hi llegeix unes ratlles després). Amb un oportú bricolatge que treu rendiment de textos i motius juvenils característics, escrit des del dolor i de l'excés, *Primavera* és aquest discurs sobre el límit que torpedina els valors amb què Verdaguer s'havia fet com a poeta: articula els dos registres característics del Verdaguer en crisi, el del narcisisme del dolor exhibit (el de «Sum vermis») i el que reflexiona sobre el poeta i la poesia (el de *Brins d'espígol*). Els articula per recórrer a la usual aporia de l'obra que vol anunciar el silenci —però que al capdavall, aquí, resulta afirmada com a possibilitat *in extremis*. Dolor i fracàs no posen final a res, sinó que en realitat revelen possibilitats a què, però, el poeta ha de renunciar. Les possibilitats que indica el cant de l'arpa eòlia final, en eloqüent sintonia amb les poètiques finiseculars *modernistes* de la natura —les d'un Apelles Mestres, d'un Alexandre de Riquer o d'un Massó i Torrents.

Ricard Torrents no ha deixat de vindicar *Primavera* «com un dels títols majors de la darrera època del poeta» (*Verdaguer. Estudis i aproximacions*, p. 373) —d'aquell «Verdaguer fi de segle» que va caracteritzar Joaquim Molas. Es fa difícil no acordar-s'hi, a la vista del deliberat feix de qüestions en què el poema incideix: una de central, la reflexió sobre la poesia mateixa a través del relat d'«el triomf i el fracàs de la poesia en el mateix poeta» (p. 23), però també la pugna per la reconfiguració de la imatge per-

sonal i pública de Verdaguer, per la seva reubicació en les dinàmiques de la societat literària local, la temptativa de noves fórmules per al poema narratiu. Tampoc no resulta difícil convenir en la seva colpidora qualitat de desolada memòria personal i generacional —en clau *renaixencista*, val a dir (del primordial i joïós *trobador* a l'arpa eòlia final), en paral·lel a d'altres notables, i no menys torbadors, textos del moment.

De les virtuts suggeridores de *Primavera* (fins ara *La Pomerola*) deu ser-ne eloqüent la fortuna adquirida, no només acadèmica, en els seus pocs anys de vida pública. És part d'aquesta fortuna el poder-ne tenir tres edicions crítiques en un quart de segle, la darrera gràcies a la diligència dels curadors Verdaguer, Pinyol i Torrents i a un esforç i un coratge editorials (els de les intrèpides Verdaguer Edicions) a l'alçada, una i altres, del valor del poema i de la col·lecció en què el volum s'inscriu.

JOSEP M. DOMINGO – *Universitat de Barcelona*
jmdomingo@ub.edu

Víctor GARCÍA TUR

L'aigua que vols

Barcelona: Enciclopèdia Catalana - Òmnium Cultural, 2021,
432 p.

Humanisme posthumà

Cap a la meitat de *L'aigua que vols* (p. 198-199), en JP explica a la seva germana Anne-Sophie un vell acudit metafísic —recuperat per David Foster Wallace a *L'aigua és això*, un discurs que ajuda a entendre l'operació de descentrament que fa García Tur. Dos peixos joves es demanen què és l'aigua perquè un tercer, més vell, els ha preguntat com la trobaven. Hi viuen immersos i, per tant, són incapaços de percebre-la. L'Anne-Sophie corregeix l'acudit perquè, com és possible que el tercer peix sàpiga què és l'aigua? Per haver-la copsat, hauria hagut de sortir-ne. Seria millor versió, doncs, que fos una granota qui salta a l'aigua i pregunta als peixos com la troben. Els amfibis sí que poden distingir entre dues realitats perquè poden veure'n cadascuna des de l'altra.